

Mainīgais Kolkasrags. M. Mieliko foto

Slīteres nacionālā parka reljefa veidošanās

Slīteres nacionālā parka teritorijā Baltijas jūras dažādo attīstības posmu liecības ir atrodamas vairāk nekā jebkur citur Latvijā.

Baltijas ledusezers pirms 11 800 gadiem. J. Lapinska attēls

Baltijas ledus ezera un Ancilus jūras krasta veidojumi

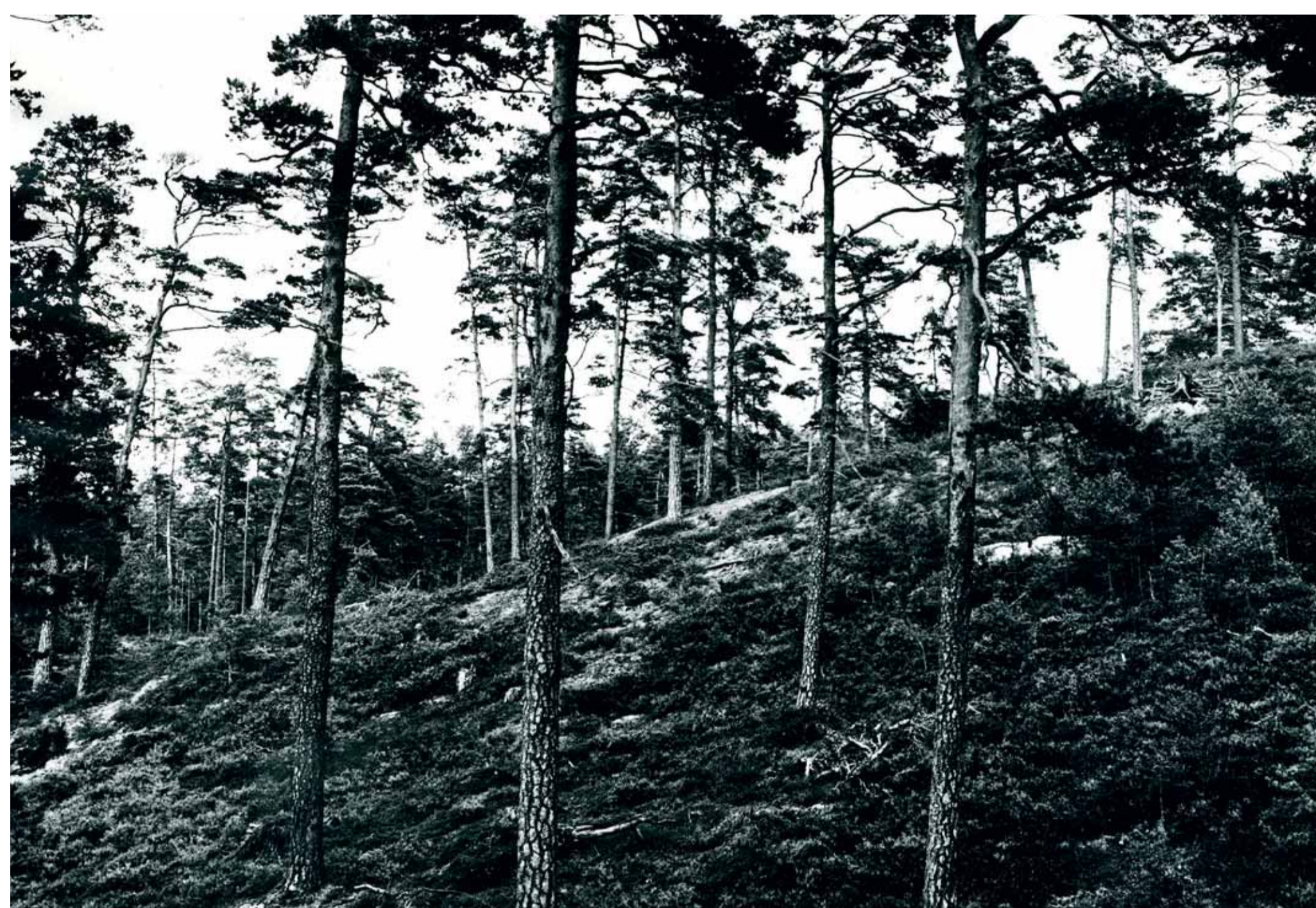
Augstāko un senāko piekrastes daļu veido Baltijas ledus ezera stāvkrasts (Šīteres Zilie kalni), kas plašā lokā izsekojams apmēram 11–12 kilometru kopgarumā. Zem stāvkrasta piecu līdz sešu kilometru platumā seko abrāzijas–akumulācijas līdzenums — bijušais Baltijas ledus ezera dibens, kas pārtapa par sauszemi, Baltijas ledus ezera līmenim strauji kritoties pirms aptuveni 10 000 gadiem. Nacionālā parka rietumu pusē, tūlīt aiz abrāzijas–akumulācijas līdzenuma, novērojama stāva kāple (Stiebrkalna – Būdenskalna apkaime), kas, iespējams, veidojusies Ancilus ezera laikā pirms 8300–8500 gadiem, kārtējo reizi paaugstinoties ūdens līmenim.

Vīga — sena starpkāpu ieplaka. V. Skujas foto

Litorīnas jūras pēdas reljefā

Vēlākās Litorīnas jūras laika krasta iezīmes Slīteres nacionālajā parkā sastopamas visplašāk. Pazīstamākais ir īpatnējo reljefa formu kopums — kangari un vīgas. Tas sācis veidoties kādu laiku pēc Litorīnas jūras izveidošanās (apm. pirms 6000 g.). Kangari ir paralēlas jeb vaļņveida kāpas, kas Latvijā kādreiz bija ļoti plaši izplatītas, taču līdz mūsdienām ir saglabājušās tikai daļēji, galvenokārt lībiešu šauruma un Rīgas līča Kurzemes puses piekrastē. Kangaru un vīgu reljefs veidojies no pludmalē pieskalotā smilšu materiāla, jūras krastam atkāpjoties. Šo kāpu aizņemtās piekrastes joslas platumi svārstās no 0,5 līdz 9 km. Gandrīz viss plašais Kurzemes pussalas ziemeļu krasta izcilnis, kas veidojies pēdējos 5000–6000 gados, ir austrumu virzienā atvērtu kangaru vēdekļveidīgs virknējums. Starp Kolkas ragu un Bažu purva austrumu malu vaļņu un ieplaku pāru skaits sasniedz 160–190. Paralēlās kāpas ir izteikti garenas un regulāras formas vaļņi ar vidējo relatīvo augstumu 1,5 līdz 4 m un parasti garumā nepārsniedz dažus simtus metru. Ir arī izņēmumi, piemēram, Viškangars, kura garums sasniedz 15 kilometrus.

Kangars — sena kāpa. M. Kundziņa foto

Paralēlo kāpu reljefa būtisks elements ir starpkāpu ieplakas, kuras Kurzemes ziemeļos pieņemts dēvēt par vīgām. Šo ieplaku platumi parasti nepārsniedz 100 metrus, bet vietām tie ir tikai 5 līdz 15 metrus plati. Īpatnējo hidroģeoloģisko apstākļu dēļ vīgās bieži veidojas zāļu un sūnu purvi, bet vietām pat šauri ezeriņi (no tiem lielākais ir Pēterezers). Vairākās vietās dažādu dabas un cilvēka radītu apstākļu dēļ izveidojušies pārpūsto kāpu lauki. Pie pašas parka rietumu robežas sastopams visai savdabīgs kāpu tips — režģveida jeb krustojošos kāpu reljefs, kas veidojies divu valdošo vēju virzienu ietekmē.

Kolkas rags

Kolkas rags atrodas Kurzemes pussalas ziemeļaustrumu galā. Raga novietojums un virsotnes veidols Litorīnas jūras un mūsdienu Baltijas jūras laikā ir daudzkārt mainījies. Litorīnas jūras laikā ļoti intensīvā smilšu pieplūduma jeb akumulācijas dēļ Kolkas rags virzījās austrumu un austrumu–ziemeļaustrumu virzienā. Kad ūdenslīmenis jūrā stabilizējās un krastu noskalošana jeb erozija Kurzemes rietumos aprima, arī smilšu uzkrāšanās Kolkas ragā mazinājās. Pēdējo 2000 gadu laikā Kolkas raga ievirzīšanās jūrā apstājās un sākās tā atkāpšanās (īpaši strauji krasts atkāpās Rīgas jūras līča pusē). Mūsdienās vētru laikā krastu erozija notiek apmēram 5 kilometru garā posmā lībiešu šauruma pusē un 1–2 kilometrus garā posmā Rīgas jūras līča pusē. Pati Kolkas raga virsotne (apmēram 500 m garā krasta posmā) atkāpjas ar vidējo ātrumu 2–3 metri gadā.

Mitra ieplaka pludmalē. Ē. Kļaviņas foto

Izmantoti **Jāņa Lapinska** materiāli

